

WAGNERIANA CATALANA Nº 30 ANY 2009

TEMA 6: CANTANTS, INTÈRPRETS, DIRECTORS...

TÍTOL: **JAUME BACHS I ROSÉS, UN TENOR WAGNERIÀ**

AUTOR: *Jordi Gargallo*

*La memòria del nostre poble és sovint força feble i per això han passat a l'oblit tants i tants personatges, artistes i creadors de la nostra cultura. Aquest és el cas de **Jaume Bachs i Rosés**, un cantant català que va obtenir notables èxits a nivell internacional que el van fer ser acollit i reclamat pels grans teatres del seu temps.*

Aquest any s'acompleixen els 100 anys de la seva mort i ens plauria recordar i recuperar la seva memòria per a tots aquells que tenen prou sensibilitat com per saber on som i d'on venim. És a dir, conèixer la nostra història per saber valorar-la, i no tant sols la política. Els nostres artistes també s'ho mereixen.

Jaume Bachs i Rosés va néixer a Barcelona el 22 de gener de 1862. Pertanyia a una família de classe mitjana i va desenvolupar una gran afecció pel cant. Pel que sembla estava molt ben dotat d'una manera natural. Va ser deixeble de Joan Goula, que el va animar a dedicar-se professionalment al cant. El seu debut va ser amb el paper d'*Enrico* a l'òpera "*Lucia de Lamermoor*" de Gaetano Donizetti, al Gran Teatre del Liceu a la temporada de primavera del 1889. També va participar, en un paper secundari, en el "*Lohengrin*" de Wagner que interpretaven en els papers principals les senyores Borelli i Guidotti, i els senyors Viñas, Laban i Riera. Tot i haver debutat com a baríton, tenia un registre molt extens que arribava del tenor al baix. Es va decidir per ser tenor i el seu professor, en Joan Goula, el va aconsellar que ampliés els seus estudis a París i Milà.

El 1890 es va presentar al Teatro Miguel de Cervantes de Màlaga amb la companyia lírica del mestre Josep Tolosa, en la qual destacaven com a figures

la soprano Emma Nevada i el baríton Mariano de Padilla, mentre que el primer tenor era Dante del Papa. En **Jaume Bachs** es presentava com a de segona fila al costat de la Julieta Vehon i la Sarah Palina. El 1891 el trobem al Teatro Calderón de Valladolid d'on va passar al Real de Madrid on va començar la seva carrera internacional amb "**La Walkiria**" de Richard Wagner i va deixar de banda el seu nom que va canviar pel nom artístic **d'Angelo Angioletti (o Angelotti)** ja que, segons ell, així figurava al capdavant del repartiment per ordre alfabètic.

Durant la temporada 1891-92 va intervenir en el repartiment de les sis representacions del "**Tannhäuser**" de Richard Wagner al costat de les cantatrius Arkel, Rebuffini i Morentini, i dels cantants De Grazia, Grani, Urhetto, Thos, Oliver i Vázquez (la primera representació es va fer el 7 de novembre de 1891). Aquella mateixa temporada va repetir aquesta obra al costat de De Grazia, Lucignani, Urghetto, Adelaida Borghi, Piedoni, Morantini, Oliver, Thos i Vázquez; d'aquesta se'n van fer només quatre representacions que van començar el 2 de gener de 1892, sempre sota la direcció musical del mestre Joan Goula.

El 1894 va cantar en el Politeama Genovese de Gènova en el paper de 'Don José' de l'òpera "**Carmen**" de Bizet; i com a 'Wilhelm' en el personatge masculí de "**Mignon**" d'Ambros Thomas; i el 'Duc de Mantua' del "**Rigoletto**" de Giuseppe Verdi, un paper per al qual potser tenia massa veu tot i la bona acollida del públic. L'any següent va actuar al Carlo Felice de la mateixa ciutat de Gènova en substitució del tenor català Francesc Viñas en algunes representacions del "**Tannhäuser**" de Wagner, ja que el tenor de Moià tenia compromisos previs que no li permetien fer totes les funcions. I el 1896 va alternar amb aquest can-tant el "**Lohengrin**" al Sant Carlo de Nàpols. Això ja li va donar un nom definitiu en el repertori de Wagner. Al mateix teatre també va fer "**Un ballo in maschera**" de Verdi al costat d'Antonio Magini-Coletti i Nadina Buliciova, així com l'estrena de "**Donna Flor**" de Niccoló van Westerhout amb el baríton Carlo Buti i la mateixa Bucilova.

L'any 1897 va tornar a obtenir un gran èxit en el paper d' 'Asrael' a l'òpera verista d'Albert Franchetti del mateix nom. Després, al 1898 va passar al

Constanzi de Roma per interpretar *Els Hugonots*” de Meyerbeer amb Amanda Degli Abbati, Ade-lina Padovani, Ruggero Galli i Medea Borelli-Angelini.

L’any 1899 va interpretar al Real de Madrid el paper de **‘Siegmund’** de *“La Walkiria”*, on va mostrar com s’havia de cantar aquest paper; aquesta obra es va interpretar en castellà. L’any anterior ja havia interpretat el paper del *“Tannhauser”*, personatge que va repetir en aquest mateix teatre la temporada 1901-1902. En la mateixa temporada 1898-99 també va cantar *“Les Huguenots”* i va estrenar *“Gonzálo de Córdoba”* d’Emilio Serrano, al costat de Ramon Blanchart.

L’any 1900 va tornar al Liceu barcelonès ja especialitzat en els personatges wagnerians, tot i que mai hi va cantar el paper de **‘Siegmund’** de *“La Walkiria”* que va ser un dels principals personatges wagnerians que més èxit li va donar. El 5 d’abril de 1902, en aquest mateix teatre, va cantar *“Tann-häuser”* al costat de Rosatto, Blanchart, Avelina Carrera, Grassot, Visconti i Oliver, dirigits per Joan Goula; se’n van fer cinc representacions.

El maig de 1902 va estrenar al Teatro Lírico de Madrid l’òpera *“Raimundo Lulio”* de Ricardo Villa amb llibret de Joaquín Dicenta, i va rebre molt bones crítiques de la premsa tal i com es veu als articles dels diaris *“La Correspondencia de España”*, *“El Correo Español”*, *“El Globo”*, *“El País”*, *“El Heraldo”*, *“El Liberal”*, *“La Epoca”*, *“El Correo”*, *“El Español”*, *“El Imperial”* o *“El Heraldo Militar”*. L’obra era llarga, feixuga i difícil, però la seva potent veu va aconseguir superar-la amb escreix. Va compartir l’èxit amb els autors i especialment amb la soprano Maria Giudice.

El 3 de desembre de 1903, al Teatre del Liceu, va estrenar l’òpera de Joan Manén *“Actè”* en el paper de *‘Neró’*, l’acompanyaven en el repartiment Maria Giudice *‘Actè’*, Conxita Dahlander *‘Agrimina’*, Ramon Blanchart *‘Tiguellí’*, Torres de Luna i Maini; els decorats, de Francesc Soler i Rovirosa, van ser aprofitats d’una obra del segle anterior *“Nerone”* d’Anton Rubinstein, que no va tenir gaire èxit. En canvi l’obra de Manén, tot i les reticències inicials del públic, va triomfar, especialment per la seva orquestració. Va dirigir l’estrena el mateix Manén.

La temporada liceista del 1900 va permetre la seva contractació per part del Teatre alla Scala de Milà on va debutar el 1904 amb el paper de *‘Tannhäuser’*.

El 1905 va substituir Leo Slezak en aquest mateix teatre en les últimes funcions de la temporada repetint el **“Tannhäuser”** de Wagner, dirigit per Cleofont Campanini.

El 1906 va interpretar el principal personatge en l'estrena d'“**Empòrium**” de l'Enric Morera, conjuntament amb les cantants Amèlia Talexis i Virgínia Guerrini. L'any següent, 1907, va estrenar una òpera en un acte i dos quadres composta en italià per ell mateix, “**Aurèlia**”, estrenada al Teatre Eldorado de Barcelona i que no va ser gaire ben acollida per la crítica del moment. La *“Revista Musical Catalana”* va publicar només una petita nota que deia *“La nova partitura no té cap qualitat rellevant, però en son desempeny s'hi distingiren notablement la senyora Graner i el tenor senyor Angioletti, pseudònim que usa en el teatre l'autor de l'òpera, senyor Bachs”*; i el periòdic Satíric, Humorístic, Il·lustrat i Literari *“La Esquella de la Torratxa”*, en la seva crònica del 12 de juliol de 1907 deia, amb el característic català de l'època, *“En Jaume Bachs, en altres temps barítono y avuy tenor de cartell, que ab el pseudònim de Angelo Agioletti's fa aplaudir en teatros de primer ordre, ens ha volgut donar una sorpresa, representantse'ns tot d'una com a llibretista y compositor, ab la seva ópera en un acte y dos quadros “Aurelia”. ¡Ditxós el l que s'ho fa tot, y que las óperas se las escriu y se las canta! Aixó no ho podia efectuar n'il mateix Wagner. “Aurelia” és una antigualla. Pero l'autor coneix l'ofici y ha conseguit fer realisar algunas pessas, com un duo del primer quadro y una romansa y un quarteto en l'últim, que sigueren aplaudidas. Compartí l'éxit ab en el cantant autor, la Sra. Grunne, qu'es una soprano de condicions excelentíssimas y además lo que sen diu una real mossa”*.

El 1908 va tornar al teatre Constanzi de Roma per cantar “**Otello**” de Verdi sota la direcció de Leopold Mugnone, amb Giuserre de Luca i Carmen Melis.

El 1909 va cantar “**Lorely**” amb Emilia Corsi i Bianca Tancagno, dirigits per Giorgio Polacco al Sant Joao d'Oporto.

Jaume Bachs ha estat considerat un tenor de força i per aquest motiu va poder interpretar personatges com *Otello* o els personatges wagnerians, dels quals era un especialista. Però la gran extensió de la seva tessitura i la seva ductilitat també li va permetre afrontar papers més lírics com els de Verdi, Puccini,

Meyerbeer, Bizet i molts altres. La seva professionalitat va fer que el diari El País el considerés com “*un artista de los que no se ponen malos nunca*” en contraposició amb les constants suspensions de representacions de cantants que sovint es refredaven.

D'altres crítics i biògrafs l'acusen d'abusar dels “*calderons*” tot i reconèixer que quan cantava amb un volum mitjà o reduït la seva veu era dolça i de molta qualitat.

Es conserven alguns enregistraments d'aquest cantant realitzats per la casa Fonotipi, de Milà, amb fragments de “*Carmen*” de Bizet, “*Un ballo in maschera*” i “*Otello*” de Verdi, acompanyat en aquest últim per Ferruccio Corradetti i Elisa Petri.

El nostre tenor va rebre els aplaudiments dels principals teatres d'Europa, del Nord d'Àfrica i Amèrica, tal i com ho demostren els articles de les més prestigioses publicacions de Roma, Fiume, Turí, Brescia, Milà, Oporto, Alexandria, El Cairo, Trieste, Londres, Buenos Aires, Madrid, Sabadell o Barcelona, per citar-ne només uns quants.

El seu repertori era força ampli ja que, a més de les obres ja esmentades, també cantava “*Margherita di Valois*”, “*Lucia de Lamermoor*”, “*L'Africana*”, “*Roberto il Diavolo*”, “*Aida*”, “*Il Trovatore*”, “*Cavalleria Rusticana*”, “*Pagliacci*”, “*Lorerly*”.

A més de la seva òpera “*Aurèlia*” (manuscrit datat cap al 1900), **Jaume Bachs** va compondre “*Album*” per a piano (ca. 1900); “*Ave Maria*” per a cant i piano (1893); “*Dea d'amor*”, romança per a petita orquestra i tenor (1893); “*Lamento d'un eroe*”, romança amb text d'Armando Azzoni i instrumentació del mestre Cecchetti Luigi (ca. 1900); “*Serenara*” per a cant i piano amb text d'ell mateix (1894); “*Sol del suo amor*” per a cant i piano amb text d'Armando Azzoni (ca. 1900); “*40 Estudios Recreativos de Vocalización, con acompañamiento de piano para tenor y barítono*”. En el seu fons també es troba una partitura manuscrita inacabada per a cant i piano de la seva filla Amèlia que porta per títol “*¡Remember [sic]me!*” (19-?).

Entre les partitures del fons de **Jaume Bachs** es troben obres d'autors molt diversos: Albéniz, Bach, Beethoven, Bellini, Bizet, Brahms, Boccherini, Joaquim Cassadó, Charpentier, Chopin, Chueca, Costa Noguerras, Narcisa Freixas,

Gounod, Grieg, Haydn, Joan Lamote de Grignon, Alicia de Larrocha, Lehar, Manén, Massana, Massenet, Meyerbeer, Mozart, Mendelssohn, Morera, Nin-Culmell, Padilla, Pedrell, Puccini, Francesc Pujol, Saint-Saëns, Schubert, Schumann, Josep Serra, Johan Strauss, Tarridas, Txaiovsky, Toldrà, Pep Ventura, Verdi, Vives o Wagner, a més de molts altres autors tant internacionals com catalans no tant coneguts. També hi ha diferents tractats de cant, harmonia, piano i tècnica musical, i composicions del seu nét Jordi Soler i Bachs, i del marit de la seva filla Emília, Martí Soler i Moreu. Tot això deixa ben clar l' extensa cultura musical de **Jaume Bachs**.

Va ser distingit amb la Medalla d'Or pel Municipi de Gènova (Itàlia) l'any 1901; president honorari de la Societat Corarmònica; soci de mèrit de la Societat Coral "La Lira Martinense"; soci honorari del Sindicat Musical de Catalunya i soci honorari de la Societat Coral "La Calàndria" del Masnou.

Es va casar en primeres núpcies amb Emília Pelayo, amb la qual va tenir dues filles, Amèlia i Emília. A la mort de la seva esposa es tornar a casar en segones núpcies amb Elena Fons. **Jaume Bachs** va viure al carrer València, núm. 189, de Barcelona. **Jaume Bachs i Rosés** va morir relativament jove, el 14 de maig de 1909, als 47 anys. Els funerals es van fer el 24 de maig de 1909, a les 10 del matí, a l'església de Sant Pere de les Puel·les, de Barcelona. El seu llegat va ser dipositat per la seva família al Centre de Documentació Musical de la Generalitat de Catalunya el setembre de 1987 i ha passat recentment a la Biblioteca de Catalunya.

Permeteu-me que transcrigui íntegrament l'escrit de Joan Manén i Planas sobre **Jaume Bachs i Rosés** pel que representa documentalment la còpia manuscrita que amablement m'ha proporcionat en Jordi Mota de **l'Associació Wagneriana** de Barcelona i que diu així:

Angelo Angioletti

Hoy vamos a recordar a uno de nuestros artistas de principio de siglo en que vivimos. El tenor Angelo Angioletti.

Pronto, muy pronto van a cumplirse 50 años de la primera representación en el Liceo de mi ópera "Acté".

Por tal motivo, sin dejar de recordar y agradecer también a todos los artistas que colaboraron al triunfo de una de mis primeras obras teatrales vamos a dedicarnos por entero al eximio tenor que por desgracia de nuestra lírica nos abandonó en la época de sus mayores éxitos y aun en la flor de su juventud.

Carácter cordial, sencillo en sus maneras, fue admirado y solicitado por grandes magnates y títulos de la nobleza para deleitarles con alguna de las romanzas y otros fragmentos de su extenso repertorio. Nunca se envaneció de ello.

A los 18 años debutó como barítono con su verdadero nombre: Jaime Bachs. Muchos de los que tuvieron ocasión de escucharle en aquel entonces aseguran que era una de las voces más hermosas que en su vida habían oído.

Por causas diversas decidió cambiar de registro aprovechando la extensión de su magnífica voz y tras breves estudios pudo en poco tiempo debutar cantando partituras de tenor y como en aquella época la lírica italiana estaba en su mayor apogeo le aconsejaron cambiar su nombre adoptando uno que recordara más a la península italiana.

Su do de pecho convenció al más exigente. Los éxitos fueron constantes en su carrera artística. Recorrió todo lo que puede recorrer un artista que solamente canta en italiano. España e Italia puede decirse que las recorrió palmo a palmo, Portugal, Austria (italiana), Rumania, Rusia (Ucrania), Egipto, América del Sur y América del Norte, etc.

Últimamente los contratos le llovían disfrutándoselo los empresarios para representar óperas como Otel·lo (su obra maestra), Tanhausser, Aida, Hugonotes, etc.

De sus dotes líricas heredaron, aunque sin ejercer en el teatro, sus hijas Amelia y Emilia y todavía la herencia ha continuado en varios de sus nietas (Mercedes Busquets y Elisenda Soler)

Los que aun le recuerdan aseguran también que sus agudos eran de lo más espontáneo y robusto que darse puedan.

Su dinamismo lo llevaba a empresas tan variadas como originales. Compuso una pequeña ópera de tipo romántico que el mismo interpretó en el desaparecido teatro Eldorado. También compuso varias piezas para canto y piano, entre ellas una "Ave Maria".

En una conmemoración verdiana en Italia, en la cual tomó parte, le galardonaron con el título honorífico de Cavaliere, título que en dicho país es considerado en gran estima.

Su muerte aconteció un día 14 de mayo de 1909.

Joan Manén

Jordi Gargallo

Bibliografía:

- Diccionari Biogràfic .- Albertí, Editor, Barcelona, 1969-70
- Gran Enciclopèdia Catalana .- Enciclopèdia Catalana S.A., Barcelona, 1970 (Vol. 2, signa el treball: Ramon Tomás)

- Diccionario de la Música Española e Iberoamericana (dirigit i coordinat per Emilio Casares Rodicio) Sociedad General de
- Autores y Editores SGAE, Madrid, 1999 (Vol. , signa el treball Roger Alier)
- La ópera en España e Hispanoamérica (2 volums) .- Emilio Casres Rodicio, Alvaro Torrente. Ediciones del ICCMU, Madrid (Vol, 2, 2002)
- Els nostres cantants i Wagner (Historical recording 1900-1950) (CD editat per Aria Recording S.L. pel Centenari de l'Associació Wagneriana), Barcelona, 2001 (comentaris de Francesc Llorens (de Grane Lyrics)
- L'obra de Richard Wagner a Barcelona .- Alfonsina Janés i Nadal (pròleg de Manuel Valls, Pòrtic de Jaume Sobrequés i Callicó) Fundació Salvador Vives Casajuana. Ajuntament de Barcelona, Serveis de Cultura, Institut Municipal d'Història. Barcelona, 1983.
- La ópera en España e Hispanoamérica (2 volums) .- Emilio Casares Rodicio, Alvaro Torrente. Ediciones del ICCMU, Madrid (Vol. 1r, 2001) (vol, 2n 2002)
- La Ilustración Española y Americana (Revista de Bellas Artes, Literatura y Actualidades) Any XLVII, núm. 46, Madrid 15 de desembre de 1903.
- L'Òpera Catalana de la A a la Z .- Francesc X. Mata i Xavier Daufí. AVUI és diumenge (suplement del diari) (1 de desembre de 1988).
- L'Arte. Revue Egyptienne (Artistique, Scientifique, Littéraire, Illustrée) Propietat i direcció: Gustavo Cenci. Serie IX, núm. 3. Le Caire, Samedi 4 décembre 1897.
- El Arte. Madrid, 8 de novembre de 1898 (fotografia d'Angelo Angioletti (*Jaume Bachs* i article)
- Revista de Sabadell. Diarios, Avisos y Noticias. Any XI, nº 2348. Sabadell, dimecres 10 d'octubre de 1894.
- Corno (Giornale Satirico, Humoristico, Teatrale), Any XIX, núm. 4 Milà, 29 d'abril de 1909 (article signat per Soffietti)
- L'Esquella de la Torratxa (Periòdic Satírich, Humorístich y Literari) Any 29, núm. 1489, pàg. 456. Barcelona 12 de juliol de 1907.
- El Foyer. Madrid, 8 de novembre de 1898 (fotografia i article pàg. 1)
- Fons *Jaume Bachs* a la Biblioteca de Catalunya. Barcelona. Associació Wagneriana de Barcelona per mitjà de Jordi Mota